

Leena Viitanen

Maa Ponteava – arvio projektin toteutuksesta ja tuloksista

Johdanto

Kun arvioidaan Maa Ponteava projektia, puhutaan itse asiassa kahdesta projektista, jotka toteutettiin yhtä aikaa lähes samoin sisällöin. Toinen projekti kattoi alueellisesti kaikki EU:n 3-tukialueen kunnat Pohjois-Pohjanmaalla. Toinen projekti kattoi lähes koko 1 – tukialueen Pohjois-Pohjanmaalla lukuun ottamatta Utajärven, Merijärven, Pyhännän ja Siikajoen kuntia, joista projektiin ei tullut osallistujia. Koska projektien koulutusosiot toteutettiin yhteisinä tilaisuuksina, esitän tässä yhteisarvion ja yhteenvedon molempien projektien yhteenlasketuista tuloksista. Siksi puhun koko Pohjois-Pohjanmaasta, kun arvioin sitä, miten hyvin tämä projekti on vastannut aluekehityshaasteeseen ja käytän projektisanaa yksikössä, vaikka sisällytän siihen molemmat projektit. Viralliset loppuraportit sisältävät yksityiskohtaista tietoa molemmista projekteista erikseen ja siten täydentävät tätä esitystä.

Tämä arvio käy myös vuoropuhelua projekteista tehdyn riippumattoman arviointitutkimuksen kanssa. Sen teki projektisuunnitelmien mukaisesti Kajaanin kehittämiskeskus projekteihin osallistuneiden vastausten perusteella ja se on hyvä lukea rinnakkain tämän projektianalyysin kanssa. Siinä peilataan tarkemmin kuin tässä arvioissa projektin tavoitteiden toteutumista suhteessa alueen ja sisältötuotannon kehittämisstrategioihin. Kaiken kaikkiaan on todettava, että väliarviointina suoritettujen arviointitutkimuksen tulokset ovat lähes kaikilta osiltaan yhdensuuntaiset projektiryhmän omien arvioiden kanssa. Arviointitutkimus antaa arvokkaita suuntaviivoja päättäjille päätettäessä, kuinka jatkossa panostetaan sisältötuotannon ja kulttuuriteollisuuden toimialojen kehittämiseen Pohjois-Pohjanmaalla. Koska arviointitutkimus tekee perusteellisen selvityksen sisältötuotannon yrittäjyyden edistämisestä Maa Ponteava – projekteissa, esitän tässä yleiset johtopäätökset ja viittaa arviointitutkimuksen asianomaisiin kohtiin.

Käytän tässä arvioissa peilinä filosofi Pekka Himasen ja sosiologi Manuel Castellsin kirjaa *Suomalaisen tietoyhteiskunnan malli*, jossa he esittävät analyysin suomalaisen tietoyhteiskunnan vahvuuksista ja heikkouksista. Kirja ilmestyi 2001. Tästä rinnastamisesta oli yllättävän paljon hyötyä yrittäessäni löytää ne suuret linjat ja laadulliset asiat, joita projektimme on tavoitellut ja ainakin osittain saavuttanut. Esiin nousi kolme suurta kysymystä, joihin pyrin ensin vastaamaan: Maa Ponteava pohjoispohjalaisen kulttuuri-identiteetin vahvistajana, Maa Ponteava verkostoyhteiskunnan toimintamallien edistäjänä ja Maa Ponteava kansalaisten tietoyhteiskunnan edistäjänä? Näihin kysymyksiin sisältyy väljästi ne Maa Pontevan pitkän aikavälin tavoitteet, jotka on määritelty projektisuunnitelmassa sivulla 7 seuraavasti: Projektilla on vahvat aluetaloudelliset, sosiaaliset ja henkiset vaikutukset kohteena oleviin seutukuntiin, koska:

- Se luo uusia, alueen omista mahdollisuuksista käsin sisältönsä saavia tuotteita ja tuoteideoita alueen kulttuuri- ja matkailutoimijoille sekä sisältötuottajille
- Se vahvistaa alueen asukkaiden alueidentiteettiä ja aluesidosta: projekti parantaa alueen asukkaiden mahdollisuutta tutustua kulttuuriperintöönsä ja luoda uutta

- Sen kautta alueen asukkaiden vastuu omasta kulttuuriympäristöstään kasvaa
- Sen kautta alueen vetovoima kasvaa houkuttelevana asuin- ja matkailualueena

Lisäksi analysoin projektin toteutuksen kriittiset tekijät sekä esitän arviointitutkimuksen antamat suositukset projektin jatkotoimenpiteistä.

Maa Ponteava pohjoispohjalaisen kulttuuri-identiteetin vahvistajana?

Maa Pontevan pitkän tähtäimen tavoite on ollut nostaa pohjoispohjalainen kulttuuriperinne näkyväksi tietoverkkojen avulla ja sitä kautta tuoda alueen kulttuuri sisällöksi moderniin sisältöteollisuuteen ja kulttuurimatkailuun. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi olemme järjestäneet monipuolista digitaalisten työkalujen hallintaan liittyvää koulutusta, käynnistäneet ja tukeneet paikallisia kulttuuriperinneprojekteja ja edistäneet kulttuuriperinnön tuotteistamista niin digitaalisiksi kuin kulttuurimatkailutuotteiksi.

Kulttuurimatkailun kehittämiseen on alueella kova potentiaali. Maa Pontevan kulttuurimatkailukoulutukset ovat keränneet valtavasti osallistujia niin Raahessa, Oulussa kuin lissäkin. Yhteistyö matkailuoppaiden kanssa on tuottanut hienoja tuloksia mm. kulttuurimatkareittien luomisessa sekä tarinoiden tuotteistamisessa matkailutuotteiksi. Oulussa mm. Tiernapoikaperinne on nostettu näkyvästi kaupungin imagotekijäksi ja yrittäjien kiinnostus ruokaperinteen elvyttämiseksi on näkynyt Maa Pontevan tilaisuuksissa.

Erillisenä koulutuskokonaisuutena toteutettiin Opettajien Maa Ponteava. Koulutuksessa syvennettiin opettajien tietoja pohjoispohjalaisesta kulttuurista yleensä ja kunkin osallistujan oman paikkakunnan paikalliskulttuurista erikseen. Tavoitteena oli luoda uusia opetussuunnitelmia ja oppia hyödyntämään tietoverkkoja paikalliskulttuurin tuomisessa opetussisällöksi. Tämä toteutui projektitöiden avulla, joista vaikuttavimpia olivat Myllytullin ja Kuusiluodon koulujen painettu julkaisu Kävelyreittejä Oulussa, Toppilan yläasteen työvihko Historiallinen suunnistus Oulun keskustassa sekä Haapaveden kantele –kotisivut. Projektitöinä tuotettiin myös cd-rom –julkaisuja.

Kulttuuriperinteen tuotteistamista tehtiin myös konsultointityönä suoraan yritysten ja yhteisöjen kanssa. Mm. Kierikin ravintolaan tuotettiin Kivikauden ruokalista sekä esitesuunnitelmat ja Oulu Tours Groupille ohjelmapalvelutuote Württembergin herttuan pidot Oulussa. Useita tuote- ja markkinointi-ideoita pantiin alulle erityisesti matkailuyritysten konsultoinnissa.

Edellä esitetty on arvioni mukaan vahvistanut alueen ihmisten identiteettiä ja uskoa paikalliskulttuurin voimaan ja arvoon myös tulevaisuustekijänä. Kun Himanen ja Castells arvioivat suomalaisen tietoyhteiskunnan menestystä, toteavat he muun muassa:

Kulttuurinen identiteetti ja vahva kansallistunne näyttäisivät olevan Suomen tietoyhteiskuntamallin keskeisiä tekijöitä. Vahva kansallinen identiteetti ei siis suinkaan heikennä kansainvälistä kilpailukykyä vaan antaa pohjaa teknologisille ja yhteiskunnallisille kokeiluille. Kansallinen ja paikallinen identiteetti tuo lisää suomalaiseen talouteen ja sen vuorovaikutukseen globaalien verkostojen kanssa.

(185)

Näin mekin olemme uskoneet ja projektin koulutuksiin osallistujien määrät antavat lupauksia siitä, että alueemme kulttuuri nousee myös uuden digitaalikulttuurin ja kulttuurimatkailutuotteiden sisällöksi.

Kulttuurimatkailuaiheisiin koulutuskokonaisuuksiin ja tapahtumiin osallistui yhteensä **251 henkilöä** (luvut tarkoittavat erillisiä henkilöitä), ja teemat olivat seuraavat:

Paikalliskulttuurin voima matkailussa, li
Esiintymiskoulutus kulttuuri- ja tarinaoppaille, Kärsämäki
Lakeuden kulttuurimatkareittien testausmatka oppaille ja toimittajille
Esiintymiskoulutus matkailuoppaille, Oulu
Lakeuden kulttuurimatkailuseminaari I-II, Liminka
Limingan kulttuurimatkailuseminaari, Liminka
Raahen seudun kulttuurimatkailu , Raahen
Kaupunkien kulttuurimatkailu, Oulu
Kulttuurin hyödyntäminen maaseutumatkailussa

Perinne- ja kulttuurikoulutuksiin osallistui yhteensä **581 henkilöä** ja teemat olivat seuraavat:

Iijokilaakson esihistorian erikoispiirteet , Yli-li
Tiernapoikaseminaari, Oulu
Tarinat talteen Taivalkoskella, Taivalkoski
Taivalkoski-symposium, Taivalkoski
Luomu- ja lähiruoka, Haapavesi
Paikallisen tarinaperinteen hyödyntäminen kotiseututyössä ja matkailussa, Kärsämäki
Pohjois-Pohjanmaan ruokaperinne ja ruokakulttuuri, Oulu
Tiernapoikaperinneseminaari, Oulu
Korialta kirkolta Kierikkiin , Haukipudas, li, Yli-li
Mediataide-miniseminaari, Oulu
Pohjois-Pohjanmaan kulttuurin kuvat (Oulu, Ylivieska, Kuusamo)
Alueellinen kulttuuriperintö osaksi opetusta, Oulu
Aloitusseminaari, Oulu

Maa Ponteva verkostoyhteiskunnan toimintamallien edistäjänä?

Himanen ja Castells nostavat analyysissään *verkostoyhteiskunnan* käsitteen olennaisimmaksi asiaksi koko tietoyhteiskuntakonseptissa. Vuorovaikutuksen verkosto on heidän mukaansa koko tietoyhteiskunnan innovaatiojärjestelmän ydin. Verkostomaisella toiminnalla on tietoyhteiskunnassa käytännöllisen funktion lisäksi myös laadullinen ulottuvuus.

Suomessa innovaatiojärjestelmä on poikkeuksellisesti muodostunut valtion, yritysmaailman, yliopistojen ja hakkereiden (=innovatiivisten yksilöiden a la Torvalds, Helsingius) vuorovaikutusverkostosta. Mutta verkostorakenne on heidän mielestään vietävä myös yritysten sisälle. Tätä muutosta yritysrakenteessa kirjoittajat pitävät kohtalon kysymyksenä suomalaisen yritystoiminnan kilpailukyvyille globaalitaloudessa:

Uusi talous ei viittaa mihinkään nimenomaiseen elinkeinotoiminnan alaan, vaan informaationaaliseen tuotantomuotoon eri aloilla. -- informationalismien haaste on yrityksen uudelleenorganisointi tietoverkkojen mallin mukaisesti eli siirtyminen

teollisesta yritysmallista verkostoyritysmalliin.-- Informationaalinen talous merkitsee verkstorakennetta yrityksen tuotannon, tutkimuksen ja kehityksen, liikkeenjohdon ja markkinoinnin ydinalueilla. (163)

Maa Pontevan **toimintamallia** luotiin alusta asti verkostoidean pohjalle. Sen ajateltiin toimivan matalahierarkisena, epäbyrokraattisena ja vapaana yhteenliittymänä. Projektin verkkofoorumin kehittäminen lähti siitä, että jokainen projektiin mukaan tuleva antaa vapaasta tahdostaan projektin käyttöön tiedot itsestään, osaamisestaan ja toiveistaan projektin ja verkoston toiminnan suhteen. Noin 200 toimijaa antoi tietonsa avoimeen verkkofoorumiin ja n. 600 toimijaa projektin tietokantaan. Näin on kehittynyt yli 800 toimijan tietopankki ja verkkofoorumista kohtauspaikka, jossa jokainen voi olla kontaktissa kehen tahansa toiseen – ja jossa voi myydä omaa osaamistaan tai etsiä työvoimaa, kouluttajia tai konsultteja omalle projektilleen tai yritykselle. Kaiken kaikkiaan toiminnan piirissä on ollut n. 1000 henkeä kouluttajat mukaan lukien.

Ihmisten halu osallistua tällaisen verkoston toimintaan yllätti täydellisesti meidät projektin järjestäjät. Hankkeelle oli olemassa selvä sosiaalinen tilaus ja toimijoiden suuri määrä pakotti heti alkumetreillä muuttamaan koko projektin toimintasuunnitelmaa. Alun perin olimme suunnitelleet kompaktia kuuden moduulin koulutusohjelmaa, johon valitaan 50 opiskelijaa ilmoittautumisen perusteella. Kuitenkin jo projektin aloitusseminaariin osallistui yli 100 henkilöä ja siitä kuukauden päästä toimijoiksi ilmoittautuneita oli jo pari sataa, olihan verkkofoorumi avoin kanava päästä mukaan projektiin. Tajusimme kentän valtavat odotukset ja tiedontarpeen ja muutimme koulutuskonseptin avoimeksi kaikille toimijaksi halukkaille. Nostimme koulutusvolyymia siten, että järjestimme haluttuja kurseja useaan kertaan ja keräsimme samalla palautetta koulutustoiveista. Syksyllä 2001 tarkistettuun projektisuunnitelmaan asetimme jo tavoitteeksi yhdeksän moduulin kokonaisuuden, jossa uusia olivat Yrittäjyys sisältötuotannossa ja sähköinen kaupankäynti, Syventävä perehtyminen digi-teknologiaan ja Teemaseminaarit. Uusi toimintamalli asetti kuitenkin isoja haasteita projektin hallinnoinnissa EU:n rakennerahastosäädösten mukaisesti (tarkka analyysi kohdassa Projektin toteutuksen kriittiset tekijät).

Keskeistä toimintamallissa on ollut vapauden ja vapaaehtoisuuden periaate. Kukin toimija on valinnut itselleen sopivat koulutukset omien tai taustaryhmänsä tarpeiden pohjalta. Koulutuksen sisältöjä on kehitetty tiiviissä vuorovaikutuksessa toimijoiden kanssa. Koulutuskalenteri on laadittu aina puoleksi vuodeksi kerrallaan toimijoiden toivomusten suuntaisesti.

Projektin johdolla on ollut pikemminkin asiakkaiden palvelun kuin ohjailun toimintaperiaate. Toimijoiden osaamista on hyödynnetty myös siten, että välillä joku toimija on ollut koulun penkillä ja välillä opettajana tai konsulttina toisen toimijan yrityksessä. Tämä vuorovaikutteinen systeemi on muodostunut pikkuhiljaa luottamuksen lisääntyessä eri osapuolten kesken. Nyt, kun alamme tajuta koko sen luovuuden potentiaalin, mikä tähän toimijajoukkoon sisältyy, on projekti päättynyt ja jatkotoimenpiteille on valtava tarve.

Verkostomainen toimintatapa on Maa Pontevassa tarkoittanut myös ihan *konkreettista verkoissa "roikkumista"*, sillä kaikki informaatio on jaettu toimijoille sähköisesti ja osa Maa Pontevan kurseista on ollut verkkokurseja, joissa kaikki opiskelu tapahtuu etäopiskeluna omalta työpisteeltä käsin verkkotutorin ohjauksessa.

Toimijoiden heterogeenisen taustan vuoksi lähdimme varovasti liikkeelle etäopetusasiassa – oletimme, että vain osalla oppijoista on riittävät valmiudet itseohjautuvuutta ja oman ajan käytön hallintaa vaativaan verkko-opiskeluun. Tähän meidät kuitenkin sysäsi halu tarjota koulutusta tasapuolisesti eri puolille maakuntaa.

Tulokset ensimmäisestä **kuvankäsittelyn verkkokurssista** olivat yllättävän positiivisia. Kouluttajan mielestä tulokset olivat parempia kuin vastaavan laajuiselta lähiopetuskurssilta saadut. Syyt hyvään tulokseen hän näkee seuraavasti:

Useilla kulttuurialan toimijoilla on suuri tarve hyödyntää tietotekniikkaa viestinnässään, mutta vain vähän aikaa opiskella tarvittavia välineitä, joten tällainen täysin omaan aikatauluun sovitettu opetus sopii erityisen hyvin.

Opiskelijat saivat kokemuksen siitä, että myös opiskelu verkossa voi olla laadukasta, silloin kun siihen myös itse panostaa. Sen oivaltaminen edesauttaa tietoyhteiskunnan palvelujen entistä tehokkaampaa hyödyntämistä jatkossa.

Verkostojen merkitystä painotettiin jo Maa Pontevan aloitusseminaarissa, jolloin esiteltiin sisältötuotannon arvoketjuysteistyön osatekijöitä. Himasen ja Castellsin peräänkuuluttama Suomen teollisuuden verkostoyritysmalli koskee olennaisesti myös *kulttuurin sisältötuotannon (pien)yritystä*. Maa Pontevan verkostotoimintamallin tavoitteena on ollut rohkaista kulttuurisällön haltijoita verkostoitumaan ensin omassa projektissamme ja myöhemmin vakavassa liiketoiminnassa. *Sisältötuotannon liiketoiminta edellyttää kykyä muodostaa sisältötuotannon arvoketjuysteistyötä*, jossa sisällön luomisen lisäksi tarvitaan tuotteistamista, pakkaamista, markkinointia ja jakelua. Harvoin nämä kaikki taidot ovat yhdellä tekijällä.

Vaikka projektin painopiste on ollut erittäin ruohonjuuritasolla tapahtuvassa herätystoiminnassa ja digitaalisten työkalujen opettelussa, on sisältöteollisen liiketoiminnan päämäärä pidetty koko ajan esillä koulutuksessa ja tiedotustoiminnassa. Erityisesti viimeisen toimintavuoden aikana olemme panostaneet sisältötuotannon yritystoimintaa tukevaan koulutukseen ja verkostoitumistilaisuuksiin. Marraskuussa 2002 pidetyssä yrittäjyyspäivässä yli kaksikymmentä alan yrittäjää ja yrittäjäksi aikovaa esitteli toisilleen osaamistaan ja yhteistyötarpeitaan. Kuitenkaan ei vielä voida puhua tällä alueella vahvasta sisältöteollisesta toiminnasta, mutta prosessi on käynnistynyt ja myös Maa Pontevan toimijat ovat siinä mukana. Koulutus- ja tutkimuspalvelujen toteuttama ennakoititutkimus sisältötuotantoalan tulevaisuusnäkymistä Pohjois-Suomessa ei vielä lupaa ripeätä kasvua alalle, mutta tasaista kasvua kuitenkin (ks. s. 55 Pärkkä et al, Pohjois-Pohjanmaan digitaalisen sisältötuotantoalan ennakointi. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus, julkaisu 11/2003).

Pystymättä ennustamaan tulevaisuutta, olemme pitäneet erityisen tärkeänä yhden toimijaryhmän, taiteilijoiden, muotoilijoiden ja käsityöläisten osaamisen suuntaamisessa digitaalimaailmaan. Digitaalisuus on jo nyt muuttanut musiikin, elokuvan, television, kirjojen ja valokuvauksen tuotantoa ja jakelua. Niiden rinnalle on multimedialta muodostunut digitaalinen ilmaisuväline, jolla on oma ilmaisukieli. Näiden taitojen hallitsijoina juuri taiteilijat voivat olla avaintekijöitä, kun suuria sisältötuotannon innovaatiota rupeaa syntymään. Maa Pontevan digitointikoulutuksiin ja seminaareihin on osallistunut yhteensä **271 henkilöä**, joista 40 taiteilijaa. Koulutusten teemat ovat olleet seuraavat:

Digitaalinen työpaja I-III
Page Maker-kurssi
MultiMaker –multimediaohjelmakoulutus I-II
Esitteentekokurssi
Käsikirjoittajakoulutus
Kansalaismuisti –projektin benchmarkaus, Oulu ja li
Kuvien skannaus -kurssi
Digitaalisen videokameran käyttökoulutus
Kuvankäsittelyn verkkokurssi I-II
Kuvallisen viestinnän kurssi
Web-työkalut tutuiksi I -IV, Oulu ja li
Kuvankäsittelyn verkkokurssi 1,5 ov
Ääni ja video verkossa -kurssi
WWW-sivujen tuottaminen: ulkoasu ja toimivuus 2 ov
eForum Oulu 2001 (oma työpaja yhteistyössä KOTUn kanssa)
Digitaalikameran ja -videon käyttö
Videon editointi ja digitointi -kurssi
Freehand graafisen suunnittelun apuna
Digital Days Workshop (yhteistyössä POEMin kanssa)

Maa Ponteva yrittäjyyttä sisältötuotantoalalla tukevaan koulutukseen on osallistunut yhteensä **185 henkilöä** (yhteiskoulutuksista muiden organisaatioiden kanssa on laskettu vain Maa Pontevan toimijat) ja teemat ovat olleet seuraavat:

Rahoituskoulutus projekteille
Markkinointikoulutus matkailun ja kulttuurin toimijoille
Potkua yrittäjyyteen sisältötuotantoalalla
Sisältötuotannon visioita Ouluseudulla
Pientuottajan liiketoiminta sisältötuotantoalalla
Digitaaliset kulttuurituotteet
Alueellinen sisältötuotanto digi-tv:lle

Maa Ponteva kansalaisten tietoyhteiskunnan edistäjänä?

Projektin toteutuksen aikana kävi selväksi, että ihmisten motivaatio oppia verkkolukutaito lähtee hyvin henkilökohtaisesta sanomisen ja kuulluksi tulemisen tarpeesta. Ja kun oivalletaan, että internet on todellinen ja halpa mahdollisuus tuoda julki oma sanottava, on tekniikan oppiminen kokemuksemme mukaan sen jälkeen yllättävän nopeaa ja helppoa.

Tämän hetkisen arvion mukaan panostimme projektin alussa liikaa digitaalisten työkalujen opettamiseen, kun olisi pitänyt paneutua sisältöihin. Vaikka viritimme kiinnostusta alueen kulttuuriperintöön kulttuurihistorian laajalla luentosarjalla, sen sisältö oli liian yleinen ja ”yliopistollinen”, joten sen anti projektin tavoitteiden kannalta ei ollut riittävän konkreettinen. Sen sijaan olisi ollut viisasta pureutua heti paikallisryhmien omiin kiinnostuksen kohteisiin ja antaa suoraa tukea paikallisten projektien syntymiselle. Tähän panostettiin tehokkaasti vasta projektin toisena vuotena ja monet tärkeät paikalliset prosessit alkoivat projektin tukimahdollisuuksien kannalta liian myöhään. (Toisaalta uusien asioiden käynnistyminen vie aina aikansa, joten projektin tavoitteetkin olivat ylimitoitettuja.

Tämä johtui siitä, että alun perin projektin suunniteltiin jatkuvan uutena toteutuksena aina vuoden 2005 loppuun. (ks kohta Kriittiset tekijät projektin toteutuksessa.)

Kansalaisten tietoyhteiskunnasta voimme sanan täydessä mielessä puhua vasta sitten, kun tavalliset kansalaiset käyttävät informaatioteknologiaa omaan julkaisu- ja tiedotustoimintaansa ja osallistuvat näin julkiseen tiedon tuottamiseen omine todellisuuskäsityksineen. Myös Himanen ja Castells kiinnittävät tutkimuksessaan paljon huomiota kansalaistietoyhteiskunnan tilaan. He esittävät kritiikkiä Suomen hallitusta kohtaan siitä, että kansalaisten tietoyhteiskunnan kehittäminen on jäänyt liian vähälle huomiolle. He sanovat mm, että

Suomen hallituksen kyvyttömyys edistää verkkolukutaitoa on esimerkki vakavasta hitaudesta ja määrätietoisuuden puutteesta suunnitelmien toteuttamisessa.

Ja että

Toistaiseksi kiinnostavimmat verkkolukutaitohankkeet eivät ole olleet valtiovallan tai yritysten vaan kansalaisten vetämiä. (102)

Tällaisena kiinnostavana hankkeena he esittelevät mm. **Opi lastesi huomina – projektin**, jonka käynnisti erään koululaisen isä tavoitteena oppilaiden vanhempien osallistuminen verkkolukutaidon opiskeluun. Lopulta mukaan tulivat Opettajien ammattijärjestö, Yleisradio ja Kuntaliitto. Projekti synnytti myös keskittyneempiä alaprojekteja, kuten verkkotaitojen järjestelmällistä opettamista kunnissa (Lempäälä) tai työntekijäjärjestöissä (Tehy). Huolimatta siitä, että projekti toteutettiin suurimmaksi osaksi ilman julkista tukea, tällä hetkellä jo kymmenet tuhannet aikuiset ovat suorittaneet kurssin.

Himanen ja Castells kannustavat edellä kuvatussa projektissa toteutuneeseen ”*sosiaaliseen hakkerismiin*”. Heidän mielestään Suomessa tietoisuus informaatioteknologiasta sosiaalisena haasteena on poikkeuksellisen vahva ja valtiovallan tulisi tukea paikallishallinnon ja yksityisten toimijoiden omia aloitteita pikemminkin kuin määrätä mitä maakunnissa tulee tehdä. (120) Voin lisätä tuohon, että **informaatioteknologia on meidän alueellamme sekä sosiaalisena että kulttuurisena haasteena vahva ja Maa Pontevan tulokset ovat jo omalta osaltaan osoittaneet, että tuo haaste on otettu vastaan.**

Maa Ponteva on käynnistänyt useita verkkoprojekteja, joiden tavoitteena on paikkallishistorian esittelyjen pohjalta aktivoida asukkaita tuomaan muistot, tarinat ja valokuvat yhteiseen verkkofoorumiin, joka kertoo nykypäivän asukkaille, matkailijoille, tutkijoille ja muille kiinnostuneille paikan menneisyydestä ja myös nykyisyydestä. Toivottavasti näiden esimerkkien innoittamana malli leviää koko alueelle. Tärkeää on huomata, että osallisuus kansalaisten tietoyhteiskuntaan ei tarkoita vain nuoria ikäluokkia, vaan myös eläkeläisiä ja keski-ikäistä väestöä, joilla on historiallista perspektiiviä ja sellaista kulttuuritietoisuutta ja sanottavaa, joka puuttuu nuorilta. (Maa Pontevassa silmiin pistävää olikin osallistujien ikärakenne, sillä yli 40 –vuotiaita oli hieman yli puolet osallistujista. Tosin nuorempien osallistuminen oli pitkäkestoisempaa kuin vanhempien.)

Pisimmälle kehitelty case on Iin vanhasta Haminasta kertovat www-sivut, joissa kerrotaan Haminan jokaisen talon historia sekä paljon muuta kulttuuritietoa siitä, miten Haminassa elettiin entisaikaan. Iin primus motorina on ollut kansalaisopiston perinnepiiri, jonka jäsenet ovat keränneet ja tuottaneet materiaalin www-sivuille. **Tätä mallia voitaisiin soveltaa myös muualla. Oulun yliopistosta voi etsiä osajia tällaisten kerhojen vetäjiksi ja**

verkkotyöskentelyn ohjaajiksi. Yliopiston ja ympäristökuntien yhteistyötä tulisi aktivoida, sillä tässä olisi tarjolla uusia toimenkuvia yliopiston opiskelijoille ja vastavalmistuneille, miksei myös tutkijoille.

Oulun Pateniemen asukasyhdistyksen kanssa tehdyt sivut valmistuivat joulukuussa. Sivut on toteuttanut Maa Pontevan aktiivinen toimija, taiteilija Pirjo Halttu ja työn sisällön on tuottanut ja ohjannut asukasyhdistys.

Myös Oulun Pikisaaresta perussivut on tehty ja työ jatkuu asukkaiden toimesta. Näiden lisäksi Maa Pontevan koulutuksissa ja työpajoissa on tehty kymmeniä yksittäisten ihmisten tai yhteisöjen www-sivustoja (ks. kohta Projektin tulokset)

Maa Ponteva on näin osaltaan tehnyt aloitteen ja esittänyt toimintamallin, johon kuka tahansa kansalainen voi tarttua. Kulttuurin osaajilla on tässä työssä tiennäyttäjän rooli. Kansalaisten tietoyhteiskunta voi tuottaa moniäänisen todellisuuden, jossa myös yksilöiden ja vähemmistöjen tapaa kokea maailma arvostetaan. **Kansalaisten kiinnostus informaatioteknologiaan kasvaa sisällöistä – ei teknologiasta käsin. Tätä käsitystä vahvistaa myös nyt toteutettu Maa Ponteva -projekti.**

Projektin innovatiivisuus

Projektin arviointitutkimuksessa todetaan, että projektin henkeä voidaan pitää uusia ideoita ja näkökulmia esiin nostavana (s. 3). Projekti kehitti toimintamallin, jossa verkostoitumisen, koulutuksen ja konsultoinnin avulla tuotetaan uusia tuotteita ja tuoteideoita kulttuurin, matkailun ja sisältötuotannon toimialoille. Malli on siirrettävissä myös muualle, mutta sen toimivuus edellyttää koordinoivan organisaation, joka kykenee rakentamaan verkoston sekä tuottamaan verkostolle työkaluja ja asiantuntijuutta kehittämistoimiin.

Projektissa oli uutta ennakkoluuloton tavoite yhdistää eri toimialoja yhteiseen kehitystyöhön. Erityisen hyvin tässä onnistuttiin kulttuurin ja matkailun yhdistämisen osalta, tyydyttävästi myös kulttuurin ja sisältötuotantoyritysten yhdistämisen osalta. Projekti järjesti joustavasti koulutusta sekä lähi- että etäopetuksena. Osa koulutuksesta järjestettiin videoneuvotteluna ja osa pelkästään tietoverkkojen välityksellä. Uutta oli myös laaja yhteistyö muiden projektien ja organisaatioiden kanssa koulutustapahtumien järjestämisessä, mikä edisti yhteistoiminnallisuutta alueella laajemminkin kuin oman projektin toimijoiden kesken. Kaikkiaan projekti edisti verkostomaisen toimintamallin omaksumista niin yritysten sisällä kuin toimijoiden kesken ja tämä luo hyvät edellytykset sisältötuotannon arvoketjujen syntymiseen alueella.

Lisäksi projekti edisti kansalaistietoyhteiskunnan kehitystä toteuttamalla Oulun kaupunginosissa open source -verkkoprojekteja, joihin asukkaat ikään ja ammattiin katsomatta voivat tuottaa sisältöjä. Tämä ns kansalaismuistimalli on kehitelty Helsingin seudulla ja se otettiin käyttöön benchmarking-menetelmän avulla Maa Pontevassa. Malli levinnee projektin jälkeen toimijoiden itsenäisenä toimintana.

Projektin tulokset

Projekti on luonut alueellisen kulttuurin tuotteistamiseen liittyvän toimintamallin, jossa verkostoitumisen, koulutuksen ja konsultoinnin avulla tuotetaan uusia tuotteita ja tuoteideoita. Mallin toimimisen edellytys oli internetiin rakennettu Verkkofoorumi, joka toimi tiedotus- ja kohtauspaikkana projektin toimijoille. Verkkofoorumin kautta välitettiin tietoa ja

työvoimaa toimijoiden kesken samalla kun se toimi projektin omana työkaluna. Projekti toteutti **yhdeksän moduulin koulutusohjelman**, josta toimijat kokosivat kukin henkilökohtaisen opetusohjelmansa. Projekti tuotti uusia, alueen kulttuuriperinnöstä sisältönsä saavia digitaalisia tuotteita, käsikirjoituksia, kulttuurimatkailutuotteita ja tuoteideoita. Konkreettisia tuotoksia, joita ovat julkaisut ja muut kirjalliset tuotokset, www-sivut, cd-rommit, videoleikkeet, ohjelmapalvelutuotteet ja opinnäytteet yhteensä **41 nimikettä** (luettelo raportin liitteenä). Lisäksi projektista on julkaistu painetussa mediassa **28 juttua sekä useita juttuja kolmeen radiokanavaan ja yksi tv-uutinen**. Projektille tehtiin työtä **3493 henkilötyöpäivää** tavoitteen ollessa 3000. Tavoitteena oli luoda uusia työpaikkoja 10 ja yrityksiä 4. Näistä saavutettiin **9 uutta työpaikkaa ja 3 yritystä sekä yksi pro gradu tutkielma**. Lisäksi tuotettiin uusia työnkuvia ja toimintatapoja sekä edistettiin uusien työtilaisuuksien saamista sekä toimijoille että kouluttajille. (Tiedot perustuvat projektin työllistymiskyselyssä annettuihin toimijoiden omiin ilmoituksiin, joita palautettiin 97 kpl. Todellisuudessa tuloksia voi olla enemmänkin).

Projektin toteutuksen kriittiset tekijät ja muutoshistoria

Maa Ponteva on ollut sisällöllisesti erittäin menestyksenkäs projekti, mutta hankala hallinnoitava. Siihen on ollut yhtenä syynä valtava volyyymi niin osallistujien kuin tapahtumien lukumäärän osalta, mutta suurimmat hankaluudet ovat johtuneet projektin toteutuksen aikana tulleista useista muutoksista niin EU-ohjeistuksessa kuin kansallisissa päätöksissäkin.

Talous

Projekti valmisteltiin Oulun yliopiston koulutus- ja tutkimuspalveluissa tuotekehitysrahoituksella tiiviissä yhteistyössä alueen muiden sisältötuotantoprojektien (Poem, VIRMA) ja organisaatioiden kanssa vuosina 1999-2000. Rahoituspäätös saatiin Oulun läänihallituksesta marraskuussa 2000, jonka jälkeen laadittiin toimintasuunnitelma ja suunnitelma 33 % omarahoitus-osuuden kattamisesta.

Ensimmäinen suunnitelmaa muuttava päätös tuli joulukuussa 2000, jolloin valtiovarainministeriön päätöksellä ESR-projekteissa valtion laitosten toiminta ei voi olla kehittämiskohteena. Tällöin putosi pois pohja projektin tavoitteelta sitoa mm. Oulun yliopisto tiiviisti mukaan projektiin samoin kuin yliopiston tutkijoiden työpanosta ei voitu enää laskea projektille tulevaisuudeksi.

Seuraavaksi muuttui rahoittajatahon ohjeistus talouden ja kirjanpidon ohjeista. Viisi kuukautta projektin käynnistämisen jälkeen 5.4. 2001 oli ensimmäinen lääninhallituksen koulutus, jossa esiteltiin uudet ESR-projektien kirjanpitoon liittyvät ohjeet. Näiden ohjeiden mukaan osa Maa Pontevan asiakkaista ei kirjanpidollisesti ollutkaan oikea kohderyhmä. Vaikka ESR-koulutuksen tavoitteena on tukea työllisyyttä ja työllistymistä, virallisesti asiakkaiksi kelpuutettiin vain jo työssä olevat, säännöllistä palkkaa nauttivat henkilöt, joiden koulutus tulee tapahtua ”virka-ajalla” maanantain ja perjantain välillä.

Maa Pontevassa enemmistö toimijoista oli kuitenkin taiteilijoita, kulttuuriyhdistysten vapaaehtoisia työntekijöitä, eläkeläisiä, opiskelijoita, joilla ei ollut osoittaa palkkatodistusta Maa Pontevan koulutukseen osallistumisen ajalta. Kuitenkin nämä ihmiset ovat todellisia kulttuurin tekijöitä ja perinnön vaalijoita kunnissa ja juuri heillä oli suurimmat odotukset

Maa Pontevan vaikutuksista heidän omaan työllistymiseensä. Pidimme tämän ryhmän mukana projektissa, mutta ensisijalla koulutuksiin olivat ns virallisen kohderyhmän jäsenet, kuntien ja yhdistysten työntekijät ja yritykset.

Uuden ohjeistuksen mukaisesti tehdyn ensimmäisen maksatushakemuksen laadinnan yhteydessä huomasimme, että emme mahdollisesti pystykään keräämään 33 % omavastuuosuutta vastaavaa määrää todistettuja palkka- ja matkakuluja projektille, mikä kahden projektin osalta tarkoitti n. 1 miljoonaa markkaa. Siirsimme toisen maksatushakemuksen jättöä myöhemmäksi ja suunnittelimme kesän 2001 aikana muutoksia projektisuunnitelmaan.

Elokuussa esittelimme uuden suunnitelman Oulun lääninhallituksen koordinaattoreille. Keskeisiä muutosesityksiä olivat projektin pidentäminen vuoden 2002 loppuun, kun sen olisi tullut päättyä jo 30.6.2002, projektin painopisteen muuttaminen siten, että projekti tukee vahvemmin paikallisia alaprojekteja kohdistamalla voimavaroja suoraan niille sekä rahoitusosuuksien muuttamista siten, että projektin kuluista 13 % jää projektin vastattavaksi ja EU:N ja kansallisen tuen osuutta nostetaan 87 prosenttiin kokonaisrahoituksen pysyessä alkuperäisen varauksen suuruisena. Samalla luovuimme suunnitelmasta jatkaa toimintaa uudella projektilla heti projektin päättymisen jälkeen. Rahoittajan mukaan myös rahanmyöntövaltuudet olivat jo pääosin sidottuja vuoden 2003 osalta. Näiden muutosten mukainen uusittu suunnitelma toimitettiin rahoittajalle lokakuussa 2001 ja päätös hyväksymisestä saatiin joulukuussa 2001, jolloin myös jätettiin ensimmäinen vuoden 2001 maksatushakemus lääninhallitukselle.

Tämä päätös oli itse asiassa projektin jatkamisen edellytys toteuttajan kannalta, sillä uuden päätöksen mukaiset tavoitteet omavastuuosuuden kulujen osoittamiseksi toteutuivat nyt odotetusti. Neuvottelukontakti lääninhallituksen koordinaattoreiden kanssa on ollut koko ajan hyvin toimiva ja avoin ja rahoittajan harkintavaltaa on käytetty tarkoituksenmukaisesti. Niinpä projektin viimeinen toteutusvuosi on ollut ongelmaton ja tuloksiltaan erinomainen.

Hallinnointi

Kuten edellisestä kappaleesta kävi ilmi, projektin hallinnoinnin suurin haaste on ollut talouteen liittyvä dokumentointi opiskeluun, konsultointiin sekä talkootyöhön liittyvän työajan seurannan ja palkkatositteiden osalta. Kuntien ja yksityisten kulttuuriorganisaatioiden työntekijöiden osalta tositteiden saaminen ei ole tuottanut ongelmaa, mutta kaikkien muiden ryhmien osalta se on ollut ongelmallista. Esimerkiksi konsultointia tai koulutusta saaneet yritykset eivät useista lupauksista huolimatta ole toimittaneet meille tositteita palkoistaan. Tämän täytyy olla yleinen ongelma ESR-hankkeissa, sillä samaan aikaan kun yritykset kehuvat projektin toimintaa tulokselliseksi omalta kannaltaan (ks. KAKEn arviointitutkimus), jättävät he omat velvoitteensa suorittamatta. Tähän on tietenkin useita syitä, mutta projektiryhmän käsitys on se, että yritykset pelkäävät tietojensa kuitenkin joutuvan joko kilpailijoiden tai viranomaisten tietoon vakuutteluista huolimatta. Tämä koskee erityisesti projektissa mukana olleita pienyrityksiä, joilla usein ei edes ole säännöllistä palkanmaksua yrittäjälle.

Projektin alkuvaiheessa tapahtui myös projektin henkilöressurssien osalta isoja muutoksia. Projektin suunnittelusta vastannut projektipäällikkö siirtyi toisen työnantajan palvelukseen kaksi kuukautta projektin alkamisen jälkeen. Toisena suunnittelijana jouduin ottamaan vastuun sekä projektipäällikkyydestä, suunnittelusta ja uusien henkilöiden rekrytoinnista ja

valmentamisesta projektiin. Tämä prosessi sekä viranomaisten muuttuva ohjeistus hidasti alkuvaiheessa projektin täysipainoista käynnistystä, mutta toisaalta projektin innostunut vastaanotto kentällä ja ohjausryhmän antama henkinen tuki auttoivat pääsemään vaikeuksista voittoon. Suuren opiskelijamäärän vuoksi olimme pakotettuja tekemään osallistujista acces -tietokannan, jonka toteuttaminen ei myöskään ollut yksinkertainen tehtävä kesken projektin. Mutta nyt tuokin työ on palkinnut tekijänsä, sillä projektilla on ainutlaatuinen n. 1000 henkilön tiedot sisältävä tietokanta kulttuurialan ja sisältötuotannon toimijoista alueella ja siinä on siemen myös suunnitteilla olevalle kulttuuriportaali-hankkeelle. Tietokanta myös yksinkertaisti projektinhallinnan vaatiman tilastoinnin ja dokumentoinnin. Kuitenkin on todettava, että projektin hallinnointi on vaatinut ennakoitua enemmän aikaa ja resursseja koko projektiryhmältä ja voi vain toivoa, että jatkossa projektinhallinnan säädöksiä tehtäisiin joustavammiksi ottaen huomioon ennen kaikkea toiminnan sisällölliset tavoitteet.

Projektin tavoitteiden toteutuminen sekä suositukset jatkosta

Kaiken edellä esitetyn perusteella voin sanoa, että projekti on saavuttanut hyvin lyhyen tähtäimen tavoitteensa ja pitkän aikavälin kehityskaari on hahmottumassa. Kuitenkin projektin vaikutusten varmistamiseksi tarvitaan jatkotoimenpiteitä, joista KAKEN arviointitutkimus totesi seuraavaa:

Maa Ponteava –hankkeessa pyrittiin lisäämään luovien työntekijöiden osaamista tietoteknisissä ja liiketoiminnallisissa taidoissa ja muiden osaamista alueen kulttuuriperinteessä. Näissä pyrkimyksissä onnistuttiin. Toiminnassa on ollut mukana suuri joukko erilaisen taustan omaavia ammattilaisia, jotka haluavat lisätä osaamistaan ja olla mukana alueellisen sisältötuotannon kehityksessä. Maa Pontevan kautta on annettu tietoa kulttuuriteollisen sisältötuotannon arvoketjun eri vaiheista, ja on kiinnitetty huomiota erityisesti sen alkupään toimintoihin eli sisällön luomiseen ja kehittämiseen.

Tarve oman toiminnan kehittämiseksi ja osaamisen laajentamiselle on Maa Pontevan kohderyhmässä erittäin selkeä, myös Maa Pontevan päättymisen jälkeen. Maa Pontevan aikana on saatu ensiaskeleet sisältötuotannon maailmaan. Vaikka hanke oli luonteeltaan ja toiminnoiltaan koulutus- ja kehittämishanke, niin toiminnan aikana itse asiassa selvisi osallistujien todellinen osaaminen ja tarve toiminnan kehittämiseksi, mikä tuo Maa Pontevalle myös esiselvityshankkeen piirteitä. Sisältötuotanto ja arvoketjuajattelu eivät ole kovinkaan selviä kaikille mukana olijoille. Tästä johtuen oma paikka ei vielä ole välttämättä löytynyt. Substanssiosaamista on valtavasti, mutta keinot sen tuotteistamiseen ja yritystoimintaan viemiseen ovat vielä etsinnässä.

Tulevaisuudessa tulisi kiinnittää huomiota toimintojen jatkumiseen. Kentälle on synnytetty projektin kautta tarve oman toiminnan kehittämiseksi. Osallistujille on annettu perustietoa ja sitä kautta oma toiminta on suuntautumassa johonkin. Uusilla koulutus- ja kehittämissuunnitelmissa tarjotaan tukea tämän oman toiminnan kehittymiselle. Tätä kautta saadaan aikaiseksi todellista vaikuttavuutta alueelle eli työpaikkoja ja yrittäjyyttä. Mutta miten tästä eteenpäin?

Maa Pontevan jälkeen tarvitaan lisää koulutusta kohdennettuna sekä verkostoitumista ja markkinointia tukevaa yhteistoimintaa ja foorumi sille. Kuvan esimerkkimallissa koulutusta voisi järjestää seuraavasti:

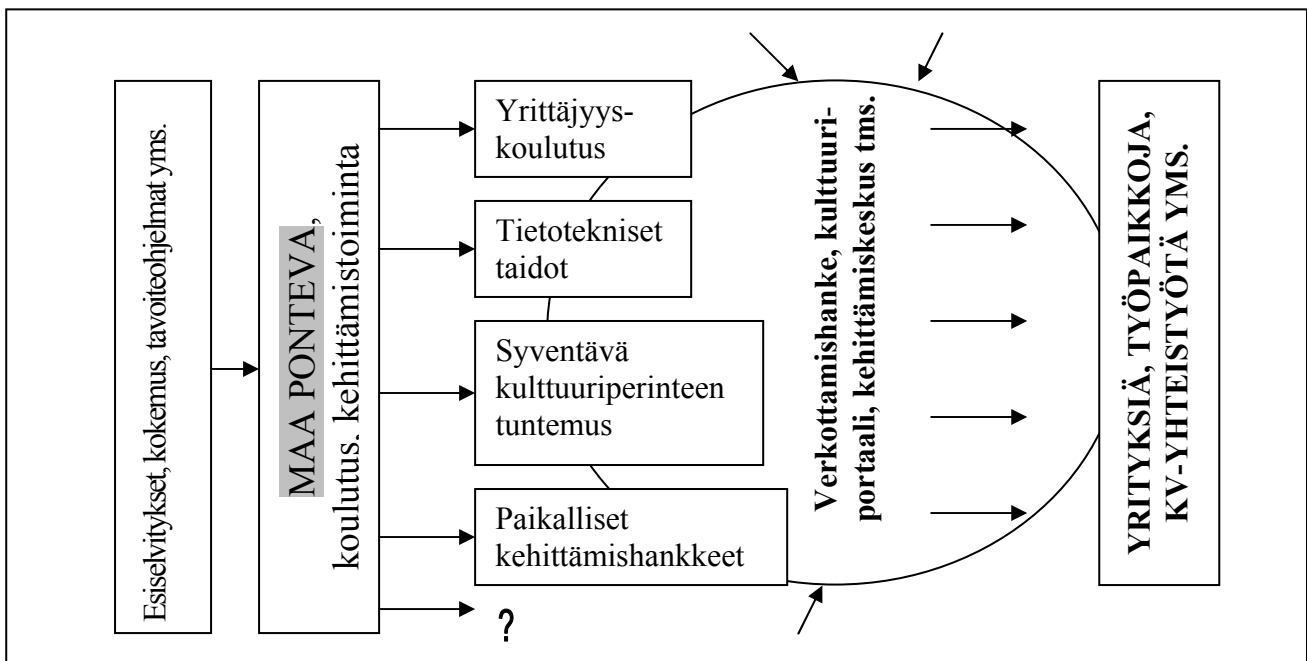
- **Yrittäjyyskoulutus:** Pitkäkestoista alueen kulttuuriperinteen tuotteistamiseen liittyvää yrittäjyyskoulutusta, jossa huomioidaan koko arvoketju ja erityisesti sen loppupään

osiot. Koulutukseen valitaan esimerkiksi substanssiosaajia, joilla on tarve sisällön kehittämiseen ja sen tuotteistamiseen.

- **Tietotekniset taidot:** Alueellisen kulttuuriperinteen digitoimiseen, kartoittamiseen ja tuotteistamiseen liittyvää tietoteknisten taitojen koulutusta. Kohderyhmänä voivat olla niin yrittäjyydestä kiinnostuneet kuin julkisissa tai vastaavissa instituuteissa toimivat.
- **Syventävä kulttuuriperinteen tuntemus:** Järjestetään kohdennettuja täsmäkoulutuksia ja työpajoja, joissa huomioidaan myös sisällön kehittäminen ja tuotteistaminen.
- **Paikalliset kehittämishankkeet:** Tuetaan paikallisia eri toteutusvaiheessa olevia kehittämishankkeita.

Edellä mainittujen koulutusten ja konsultoinnin lisäksi tarvitaan **yhteistoiminnan ja verkostoitumisen kehittämistä** sekä **foorumi tuotteiden ja osaamisen markkinoinnille**. Tämän toiminnan tulee limittyä muuhun koulutus- ja kehittämistoimintaan ja myös näitä seuraavaan yritystoimintaan. Kyseessä voi olla esimerkiksi verkottamishanke, joka liittyy kulttuuriportaaliin. Verkottamishankkeen tärkeimpänä tehtävänä voisi olla verkoston kehittymisen edistäminen erityisesti huomioiden arvokehityksen täydentyminen alueen sisältötuotannossa sekä tukea alueellisten kehittämishankkeiden, työpaikkojen ja yritysten kehittymistä ja toimintaa.

Kuvassa 19 esitetään yksi etenemismahdollisuus, jonka kautta selkeytetään Maa Pontevan sijaintia aluekehityshankkeiden toimintaketjussa, sen alkupäässä. Kuvalla ei pyritä esittämään valmista toimintamallia.

Kuva 19. Maa Pontevan tuotosten realisoituminen vaikutuksiksi jatkohankkeiden kautta -esimerkki polku.

Kirjallisuus

Castells, Manuel ja Himanen, Pekka (2001) Suomen tietoyhteiskuntamalli. Vantaa: Sitra ja WSOY.

Kujala, Eeva-Maarit ja Keränen, Heimo (2002) Maa Ponteva 1 – Alueellisen kulttuuriperinnön digitointiin ja tuotteistamiseen liittyvä koulutus- ja kehittämisprojekti, väliarviointi 12.12.2002. Kajaani: Kajaanin kehittämiskeskus, aluekehitys.

Pärkkä, Timo, Osma, Anna-Mari, Berg, Mika, Heikkinen, Pia, Sjöman, Ilpo (2003) Pohjois-Pohjanmaan digitaalisen sisältötuotantoalan ennakointi. Oulu: Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus, julkaisuja 11/2003.